

MAM GEN WOLNOŚCI

Zeszyt edukacyjny

Drogi Czytelniku, Szanowni Państwo,

dzisiejszy świat stawia przed nami wiele nowych wyzwań. Na naszych oczach przechodzimy z ery opartej na przywiązaniu do pracy fizycznej, ziemi i granicach, do nowej rzeczywistości świata intelektu, globalizacji i internetu. Potrzebujemy nowych struktur i rozwiązań na nowe czasy. Na czym je oprzeć, jak je budować? Skąd czerpać wzorce? To pytania, które dziś przed nami stoją.

Według mnie niezwykle istotne jest, aby odpowiadając na rysujące się wyzwania, nie zapominać o tożsamości i historii, czyli o tym, co ukształtowało naszego ducha i postawę. Pamiętajmy, że naszą polską, narodową cechą było przez wieki pragnienie wolności, suwerenności i możliwości samostanowienia. Był nią swoisty Gen Wolności.

Nasze bogate doświadczenie ponadtysiącletniej państwowości pokazuje, jak z wolnością potrafiliśmy sobie pięknie radzić, ale uczy nas również, do czego prowadzi jej nadużywanie i anarchia. Polska historia pokazuje, jak o wolność walczyliśmy oraz dlaczego ta wolność była nam odbierana. Zastanówmy się nad tym sami, ale też w rozmowie z rodzicami, kolegami i nauczycielami. Pomyślmy, jakie wnioski z naszej historii możemy wyciągnąć.

Niech refleksja nad historią naszego kraju, widzianą przez pryzmat hasła „wolność”, pomoże nam w odpowiedzi na pytania stawiane dziś i w przyszłości.

Tego Państwu życzę.

SPIŚ TREŚCI

- 4** Kształtowanie się narodu i państwowości
- 6** Wolność i demokracja szlachecka
- 8** Potęga polskiego oręża
- 10** Ratowanie wolności: Konstytucja 3 maja i czasy stanisławowskie
- 12** Romantyzm, czyli zbrojna i poetycka walka o odzyskanie niepodległości
- 14** Pozytywizm – organiczna walka o wolność Polski
- 16** Walka „za wolność naszą i waszą”
- 18** Odzyskanie wolności w roku 1918
- 20** II wojna światowa – zamach na wolność Polski
- 22** II wojna światowa – drogi ku wolności
- 24** Walka o wolność w czasach komunizmu
- 26** Solidarność – nowa nadzieja na wolność
- 28** Jesień ludów 1989 roku
- 30** Wolność dziś

KSZTAŁTOWANIE SIĘ NARODU

i państwowości

Mieszko I, pierwszy polski władca, doskonale wiedział, co zrobić, by zachować wolność swojego ludu i zbudować trwałe fundamenty nowego, piastowskiego państwa. W 966 roku zdecydował się wraz z całym dworem przyjąć chrzest. Tak narodziła się chrześcijańska Polska.

↑ Mieszko I.

↑ Bolesław Chrobry.

ZRĘBY WOLNOŚCI: CHRZEST I ZJAZD GNIEŹNIEŃSKI

Mieszko I, przyjmując chrzest, wprowadził państwo do europejskiej elity. Unikał dzięki temu napastników chcących zawładnąć jego ziemiami pod pretekstem „nawracania pogan”. O wolność musiał zabiegać także jego syn – Bolesław Chrobry. Kiedy w 1000 roku do grobu św. Wojciecha w Gnieźnie przybył cesarz

Otto III, Bolesław przyjął go tak godnie, że ten uznał, iż kraj może stać na równi z Niemcami, Francją i Włochami. Tak rodziła się siła nowego wolnego państwa.

↑ „Zaprowadzenie chrześcijaństwa”, Jan Matejko.

↑ Polski rycerz w natarciu.

↑ Makieta XI-wiecznego poznańskiego grodu na Ostrowie Tumskim.

POWSTAWANIE GRODÓW I MIAST

Większość miast była tworzona na specjalnych warunkach, tzw. prawach lokacyjnych. W Polsce pierwsze miasta powstawały wg zachodnich wzorców, głównie na prawie niemieckim. Prawo to określało strukturę miasta, a także dawało mu dużą swobodę i możliwość zarabiania (na przykład na handlu). To przyciągało cudzoziemców. Przyjeżdżali Niemcy, Żydzi, Włosi, Walonowie i Flamandowie.

X-XV WIEK

↓ Co roku na polach grunwaldzkich odbywa się wielka inscenizacja bitwy.

KRZYŻACY – NOWE ZAGROŻENIE WOLNOŚCI

W 1226 roku książę Konrad Mazowiecki zaprosił na Mazowsze rycerzy Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego (nazywanych tak od krzyży noszonych na płaszczach). Miał im w zamian za obronę przed poganami przekazać ziemię chełmińską w lenno i wszystkie zdobycze w po-

gańskich Prusach. Krzyżacy rozpoczęli ekspansję militarną i cywilizacyjną. Nawracali ogniem i mieczem, ale także budowali zamki i miasta (na prawie chełmińskim). Przywieźli ze sobą wiele nowinek. Z czasem Krzyżacy obrócili się jednak przeciwko rozbitej na dzielnice Polsce i zaczęli zagrażać jej wolności. Otwarty konflikt był kwestią czasu.

BITWA POD GRUNWALDEM

Krzyżacy nie mogli uniknąć starcia. Do bitwy doszło w roku 1410. Połączone siły polskie, litewskie, ruskie, czeskie i tatarskie starły się pod Grunwaldem z zachodnioeuropejskim rycerstwem wezwanym przez Zakon. Była to jedna z największych bitew średniowiecza. Inicjatywa przechodziła z rąk do rąk, w końcu jednak wojska Jagiełły, który nie brał udziału w bitwie (dowodził ze wzgórza), zwyciężyły.

→ Szczerbiec, miecz koronacyjny piastów.

TRUDNA WALKA O ZACHOWANIE SUWERENNOŚCI

Panowanie Władysława Łokietka

zaczęło się od problemów. Cztery lata po przejęciu władzy w Krakowie musiał uciekać z kraju po czeskim najeździe. Wrócił, by odzyskać miasto i wolność jego obywateli, po tym jak zyskał sprzymierzeńców, między innymi w Rzymie. Kiedy w 1320 roku został koronowany na króla Polski, bardzo dbał o bezpieczeństwo dopiero co zjednoczonego kraju. Odparł ataki Brandenburgii i przystąpił do rozprawy z Krzyżakami, którzy byli w sojuszu z Czechami. Po bitwie pod Płowcami (uważanej za nierozstrzygniętą) na krótko powstrzymał nowego potężnego wroga.

KAZIMIERZ WIELKI BUDUJE SILNĄ POLSKĘ

Król miał szczęście – Polskę ominęła epidemia dżumy i klęska nieurodzaju – ale też umiał to wykorzystać, by wzmacniać siłę i niezależność kraju. Kazimierz, panujący od 1333 roku, zbudował katedry w Gnieźnie i Krakowie, 65 warownych miast i 53 nowe zamki. Dzięki jego reformom w miastach powstały rzemieślnicze cechy. Prowadził skuteczną politykę zagraniczną, dbał o korzystne stosunki z sąsiadami, co również sprzyjało budowaniu trwałych fundamentów wolnego państwa. Zawarł pokój z Krzyżakami, pokonał króla czeskiego i wcielił do Polski Księstwo Halickie. W 1364 roku otworzył natomiast Akademię Krakowską, pierwszy uniwersytet w Polsce, a 20. w Europie.

UNIA Z LITWĄ – SOJUSZ W IMIĘ WOLNOŚCI

Kazimierz Wielki zmarł w 1370 roku, nie pozostawiając syna. Dynastia piastowska wygasła. Krakowscy panowie uznali, że suwerenność kraju nie powinna być związana z władcą, ale z terytorium. Nadano mu nazwę Korona Królestwa Polskiego i wymuszono przywilej o jego nierozzerwalności. Sprowadzono też do Krakowa dziewięcioletnią córkę Ludwika Andegaweskiego, Jadwigę. Koronowano ją i wydano za księcia litewskiego Jagiełłę, zawiązując unię personalną. Litwa została ochrzczona. To komplikowało sytuację Krzyżaków – utracili oni pretekst do zdobywania nowych terenów w imię Chrystusa. Rodziła się potęga przyszłej Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Wielki Mistrz Krzyżacki Ulyk von Jungingen zginął w bitwie pod Grunwaldem. Zakon nie podniósł się już po tej klęsce.

WOLNOŚĆ

i demokracja szlachecka

XIII-XVIII WIEK

Demokracja szlachecka była ustrojem wyjątkowym na skalę światową. Zapewniała specjalne prawa i wolności jednej grupie społecznej – szlachcie, w imię dbania o wolność i suwerenność Polski. Władza królewska była mocno ograniczona, a o większości spraw decydował Sejm. Demokracja szlachecka trwała od XV wieku aż do upadku Rzeczypospolitej w 1795 roku.

POCZĄTKI PARLAMENTU I NARODZINY DEMOKRACJI

Szlachta spotykała się na sejmikach ziemskich i tam decydowała o ważnych dla siebie sprawach. Zbierali się na nich wszyscy szlachetnie urodzeni z danego terenu. Sejmiki ziemskie miały prawo ustalać lokalne podatki, a także wybierać swoich przedstawicieli na sejm walny

– krajowy. W izbie poselskiej sejmu walnego zasiadało 170 posłów. Senat stanowili najczęściej członkowie niegdyśszej rady królewskiej.

↑ Wybory króla na podwarszawskich błoniach. Miedzioryt.

GWARANCJE WOLNOŚCI: SZLACHECKIE PRZYWILEJE

Szlachta doskonale potrafiła dbać o swoje interesy, a i władcy wiedzieli, że łatwiej będzie coś uzyskać, kiedy ze szlachtą będzie się dobrze żyło. Tak też myślał Kazimierz Jagiellończyk, kiedy w 1454 roku w Nieszawie stwierdził, że zwoływać pospolite ruszenie i ściągać podatki może tylko za zgodą sejmików. Henryk Walezy nieco się wzdragał przed przyjęciem zbioru praw uchwalonych przez szlachtę na sejmie elekcyjnym, które mówiły o tym, jak ma wyglądać władza królewska. Francuz w końcu zgodził się i od jego imienia prawa owe nazywane są artykułami henrykowskimi. Przywilejów było znacznie więcej.

↑ Wzgórze wawelskie w Krakowie.

WOLNA ELEKCJA

Henryk Walezy był pierwszym królem, który wybrany został przez szlachtę na drodze wolnej elekcji (wyboru). Zakończył tym okres bezkrólewia po śmierci Zygmunta II Augusta, ostatniego z dynastii Jagiellonów. Elekcja była nazywana wolną, bo mógł w niej uczestniczyć każdy szlachcic, a nie tylko członek Sejmu. Oczywiście szlachta zabezpieczyła się przed utratą swoich przywilejów. Każdy król oprócz podpisania artykułów henrykowskich parał się też pacta conventa, czyli spis osobistych zobowiązań.

Zapamiętaj:

Szacunek dla wolności wyznania reprezentował już od początku XIV wieku Paweł Włodkowic, zabiegając na papieskim dworze o zaprzestanie nawracania pogan ogniem i mieczem.

WOLNOŚCI RELIGIJNE

Nie wszyscy mieszkańcy Rzeczypospolitej byli chrześcijanami. Sporo było Żydów (wyznawcy judaizmu) czy Tatarów (muzułmanie), a na Litwie także pogan. Nauki Marcina Lutra, sięjące zamęt w całej Europie, nie przeniknęły do mas polskiego społeczeństwa. Uległy im jedynie miasta na północy i zachodzie. W niektórych częściach kraju rozwijał się kalwinizm i arianizm. Mimo że szlachta była w większości katolicka, zadbała o powszechną wolność wyznania – ewenement na skalę europejską – zapewnioną w 1573 roku w konfederacji warszawskiej.

↑ Polska Tatarka, XVI wiek.

RENEANS KULTURY I NOBILITACJA JĘZYKA POLSKIEGO

Renesans i reformacja wpływały na rozwój kultury i nauki. Warto wspomnieć o Mikołaju Koperniku, który w owych czasach dokonywał swoich odkryć. Do dziś podziwiamy też osiągnięcia polskiej architektury renesansu (Wawel, Zamość, Kazimierz Dolny nad Wisłą). Triumfowała myśl polityczna Jana Frycza Modrzewskiego czy Piotra Skargi. Tworzyli Jan Kochanowski i Mikołaj Rej, który jako pierwszy zaczął używać w poezji języka polskiego. Był to ważny moment budowania wolnościowych fundamentów Rzeczypospolitej.

Liberum veto

– szczególny przywilej.

Przez lata było uznawane za szczyt nieodpowiedzialności szlacheckiej. Słynne zdanie „nie pozwalam” mogło zerwać praktycznie każdy sejm. Tymczasem geneza tego prawa była bardzo demokratyczna i wolnościowa. Chodziło o to, żeby nie uchylać prawa wbrew mniejszości, którą mógł stanowić nawet jeden szlachcic, przedstawiciel sejmiku. Niestety, zasada liberum veto bywała nadużywana, co prowadziło nawet do rękoczynów.

RZECZPOSPOLITA WOLNYCH NARODÓW

Rzeczpospolita Obojga Narodów (litewskiego i polskiego) – trzy razy większa niż obecna Polska – powstała na mocy Unii Lubelskiej z 1569 roku. Zamieszkiwało ją około 11 milionów ludzi, ale tylko 40 procent z nich było Polakami. Wszędzie istniała liczna i ważna społeczność żydowska. Poza nimi, głównie na wschodzie, żyło w niej wielu Litwinów, Białorusinów, Tatarów i Ukraińców. W miastach takich jak Gdańsk przeżyli Niemcy. W Elblągu natomiast osiadła spora kolonia angielsko-szkocka. W Krakowie wielu było Węgrów, a od czasów królowej Bony – Włochów.

↑ „Przyjęcie Żydów do Polski”, Jan Matejko.

POTĘGA

polskiego oręża

XV - XVII WIEK

Przez wieki Polska słynęła nie tylko z wolności religijnych i demokracji, ale także ze sprawnej i skutecznej armii. Armii walecznej, odnoszącej sukcesy dzięki zorganizowaniu oraz wodzom, którzy nią dowodzili. Armii, która stanowiła gwarant wolności i niepodległości kraju.

↓ Husaria – współczesna inscenizacja.

HUSARIA – POLSKA SPECJALNOŚĆ

Najbardziej polska formacja wojskowa, chociaż nie była ona naszym wynalazkiem. W Rzeczypospolitej pojawiła się na początku XVI wieku i przywędrowała przez Węgry z Serbii. To jednak Polacy doprowadzili ją do perfekcji i zmienili jej charakter. Podstawowym uzbrojeniem husarza była kopia z proporcem. Kiedy ta została skruszona, husarz brał do ręki koncerz. Husaria dosiadała też specjalnie hodowanych koni, które mogły atakować w cwału nawet po długim marszu. Charakterystyczne były również pióra (często gęsie), mocowane do łęku (fragmentu siodła), a nie, jak się czasem uważa, do pleców żołnierza. Siła uderzeniowa husarii była ogromna – kilkusetosobowa grupa potrafiła rozbić w pył nawet kilka tysięcy wrogiej piechoty.

POSPOLITE RUSZENIE: WSZYSTKIE RĘCE NA POKŁAD

Było to prawo powoływania pod broń wszystkich zdolnych do walki. Należało ono do króla. Później przeszło do Sejmu, aby w końcu o tym, czy można zwołać pospolite ruszenie, zaczęły decydować sejmiki ziemskie. W skali całego kraju było zwoływane stosunkowo rzadko (uważano je za ostateczność), nieco częściej lokalnie. Pospolite

ruszenie, w zależności od regionu, miało różne doświadczenie w walkach. To z południowego wschodu, gdzie zdarzały się tatarskie najazdy, zapewniało najwięcej militarnych korzyści. Z czasem – w drugiej połowie XVI wieku – stopniowo ustępowało miejsca wojsku kwarcianemu (elitarnej armii części lokalnej). Pospolite

WOJNY O WOLNOŚĆ ZE SZWECJĄ

Konflikty ze Szwedami zaczęły się na początku XVII wieku od awantury o Inflanty. Jednak najważniejsza wojna wybuchła w 1655 roku, kiedy wojska Karola Gustawa wkroczyły do Rzeczypospolitej. Inwazja Szwedów, zwana potopem, trwała pięć lat, ale Polakom udało się w końcu odeprzeć atak i zachować suwerenność. Potop poczynił jednak ogromne spustoszenie w kraju i nadważył jego siłę.

↓ „Pochód Szwedów do Kiejdan”, Józef Brandt.

Cytat:

„*Venimus, vidimus et Deus vicit*” („Przybyliśmy, zobaczyliśmy i Bóg zwyciężył”) – takimi słowami zaczął Jan III Sobieski list do papieża Innocentego XI informujący o wiedeńskim zwycięstwie. Było to nawiązanie do słów Cezara po jednej ze zwycięskich bitew.

WOJNY O WOLNOŚĆ Z TURCJĄ

Jednym z największych rywali II Rzeczypospolitej była też Turcja. Po utracie Kamieńca Podolskiego i trzech województw (1672 rok) Sejm nie zaakceptował warunków pokoju. Wysłał za to hetmana Jana Sobieskiego, aby odebrał Turkom zagarniętą przez nich terytoria. Chociaż misja nie do końca została wypełniona, zwycięstwo pod Chocimiem w 1673 roku (ponad pół wieku po wiktoryi Jana Karola Chodkiewicza w tym samym miejscu) nie tylko zapewniło mu sławę w Europie, ale też przekonało szlachtę, że warto powierzyć mu koronę.

↑ Bitwa pod Chocimiem z 1621 roku.

WOJNY Z ROSJĄ

Historycy kłócą się do dziś, czy rzeczywiście Polacy Kreml – siedzibę rosyjskich carów – zdobyli, czy tylko zajęli. Podczas wyprawy w 1610 roku polskie wojsko i szlachta przejęły władzę nad tym moskiewskim kompleksem na 19 miesięcy. Wyprawa została nazwana „Dymitriadą”, bo celem Polaków było osadzenie na moskiewskim tronie Dymitra, domniemanego syna Iwana Groźnego.

↑ Dymitr Samozwaniec I i Zygmunt III Waza.

W OBRONIE WOLNOŚCI EUROPY

Kiedy Turcy pod wodzą Kara Mustafy zaatakowali Austrię, papież, by bronić chrześcijaństwa, wezwał na pomoc Jana III Sobieskiego. Polski król był związany też sojuszem z Austrią, wyruszył więc pod oblegany przez Turków Wiedeń. I zwyciężył, między innymi dzięki śmiałości atakowi

husarii. „Odsiecz wiedeńska” z 1683 roku przyniosła Polsce splendor, ocaliła wolność i religię ówczesnej Europy, ale nie pociągnęła za sobą wielkich politycznych korzyści dla Polski. Była jednak po Grunwaldzie najbardziej spektakularnym zwycięstwem oręza Rzeczypospolitej.

„Obrona Częstochowy” jest określeniem stosowanym w języku polskim dla podkreślenia zaciętości, z jaką utrzymywany jest opór. Przypomina o dramatycznych walkach, jakie w obronie Jasnej Góry toczyli Polacy podczas szwedzkiego potopu.

RATOWANIE WOLNOŚCI

Konstytucja 3 maja i czasy stanisławowskie

II POŁOWA
XVIII WIEKU

Czasy poprzedzające zniknięcie Polski z mapy Europy były bardzo burzliwe. Nie brakowało w nich prób ratowania wolności. Co świątlejsi zdawali sobie sprawę, że rosnąca anarchia w kraju i potęga sąsiadów Rzeczypospolitej nie oznaczają dla niej niczego dobrego. Rządząca krajem Rada Nieustająca starała się wprowadzać reformy ratujące kraj, ale to wciąż było zbyt mało.

↓ Obrady Sejmu Czteroletniego.

SEJM WIELKI

16 lat po pierwszym rozbiórce caryca Katarzyna zgodziła się na zwołanie Sejmu w Warszawie. Polska już od 20 lat była politycznie zależna od Rosji. Zamiarem posłów było przywrócenie Polsce niezależności i rozwój gospodarczy. Stronnictwo patriotów było skonsolidowane, królewskie – rozproszone. Król widząc taką sytuację, zdecydował się na współpracę i zaprosił do pracy nad konstytucją stronników walczącego o reformy Hugona Kołłątaja.

KOMISJA EDUKACJI NARODOWEJ

Została powołana przez sejm rozbiorowy kilkanaście lat przed uchwaleniem Konstytucji 3 maja, z inicjatywy króla. Dotychczas edukacją zajmował się w Polsce zakon jezuitów (rozwiązany decyzją papieża), po którym KEN odziedziczyła część majątku. Komisji powierzono nadzór nad wszystkimi szkołami w Polsce. Zreformowała też uniwersytety w Krakowie i Wilnie.

↓ Hugo Kołłątaj, jedna z najważniejszych postaci polskiego oświecenia.

↓ „Konstytucja 3 maja 1791 roku”, Jan Matejko.

KONSTYTUCJA 3 MAJA – WOLNOŚĆ UKONSTYTUOWANA

Ustawa zasadnicza określająca zasady funkcjonowania państwa – pierwsza w Europie, druga na świecie po konstytucji amerykańskiej. Konstytucja majowa reformowała kraj, tworzyła fundamenty nowoczesnego państwa. Była próbą ratowania wolności. Jest do dziś powodem do dumy wszystkich Polaków. Została uchwalona dzięki podstępowi. Najpierw przekonano do niej mieszczan, uchwalając w połowie kwietnia prawo o miastach. A potem do jej uchwalenia wykorzystano moment, gdy znaczna część posłów (przeciwników) nie wróciła jeszcze z wielkanocnej przerwy. Sama ustawa zaś została napisana tak, by na pierwszy rzut oka nie budzić zastrzeżeń, nawet gdy mowa była o zniesieniu liberum veto.

Próby ratowania wolności w czasach stanisławowskich zbiegły się ze wzrostem popularności idei liberalnych na świecie: rewolucją francuską i powstaniem Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej.

WALKI W OBRONIE SUWERENNOŚCI

Caryca Katarzyna, której nie w smak była uchwalona przez Polaków ustawa zasadnicza, namówiła kilku polskich konserwatystów do zawiązania konfederacji „w obronie złotej

polskiej wolności”. Z armią rosyjską przekroczyli granice. Na nic zdały się manewry polskiej armii. Król zdecydował się przystąpić do targowiczian. II rozbiór stał się tego smutną konsekwencją.

↓ Teatr Wielki w Warszawie.

KULTURA W DUCHU WOLNOŚCI

Czasy panowania króla Stanisława Augusta Poniatowskiego to wspaniały okres dla kultury i szerzenia oświeceniowego ducha wolności. Powstał wówczas Teatr Narodowy, a obiady czwartkowe organizowane przez króla w Łazienkach Królewskich dla polskich artystów były popularniejsze niż te śródo-owe, na których spotykali się humaniści. Rozbudowywano miasta, powstawały wspaniałe rezydencje i kościoły. Kiedy okazało się, że Rosja blokadę będzie wszelkie zmiany w Rzeczypospolitej, król skupił się na byciu mecenasem kultury.

CZY WIESZ, ŻE...

Stanisław August Poniatowski był prawnikiem Jana Andrzeja Morsztyna, barokowego poety, autora przekładów wielu dzieł literatury na język polski.

Reformy Stanisława Augusta Poniatowskiego choć potrzebne, były spóźnione. Nie udało się dostatecznie wzmocnić kraju...

↑ Portret króla Stanisława Augusta Poniatowskiego pędzla Marcella Bacciarellego.

SZKOŁA RYCERSKA

Stanisław August Poniatowski jej powstanie miał zapisane w pacta conventa. Szkoła otrzymała zadanie przygotowywania do wojskowej służby dzieci biedniejszej szlachty. Do jej wychowanków należeli tacy bojownicy o niepodległość Polski, jak Tadeusz Kościuszko i Józef Sowiński. Szkołę, nazywaną też Korpusem Kadetów, zlikwidowano po insurrekcji kościuszkowskiej.

↑ Szkoła Rycerska mieściła się w Pałacu Kazimierzowskim, który dziś jest częścią kampusu Uniwersytetu Warszawskiego.

ROMANTYZM

I POŁOWA
XIX WIEKU

czyli zbrojna i poetycka walka o odzyskanie niepodległości

Kiedy II rozbiór stał się faktem, nie było już innego sposobu na odzyskanie wolności niż walka zbrojna. Zwłaszcza że zaborcy (szczególnie Rosja) prowokowali do walki. Kolejne 120 lat polskiej historii było ściśle związane ze zbrojną walką o odzyskanie niepodległości.

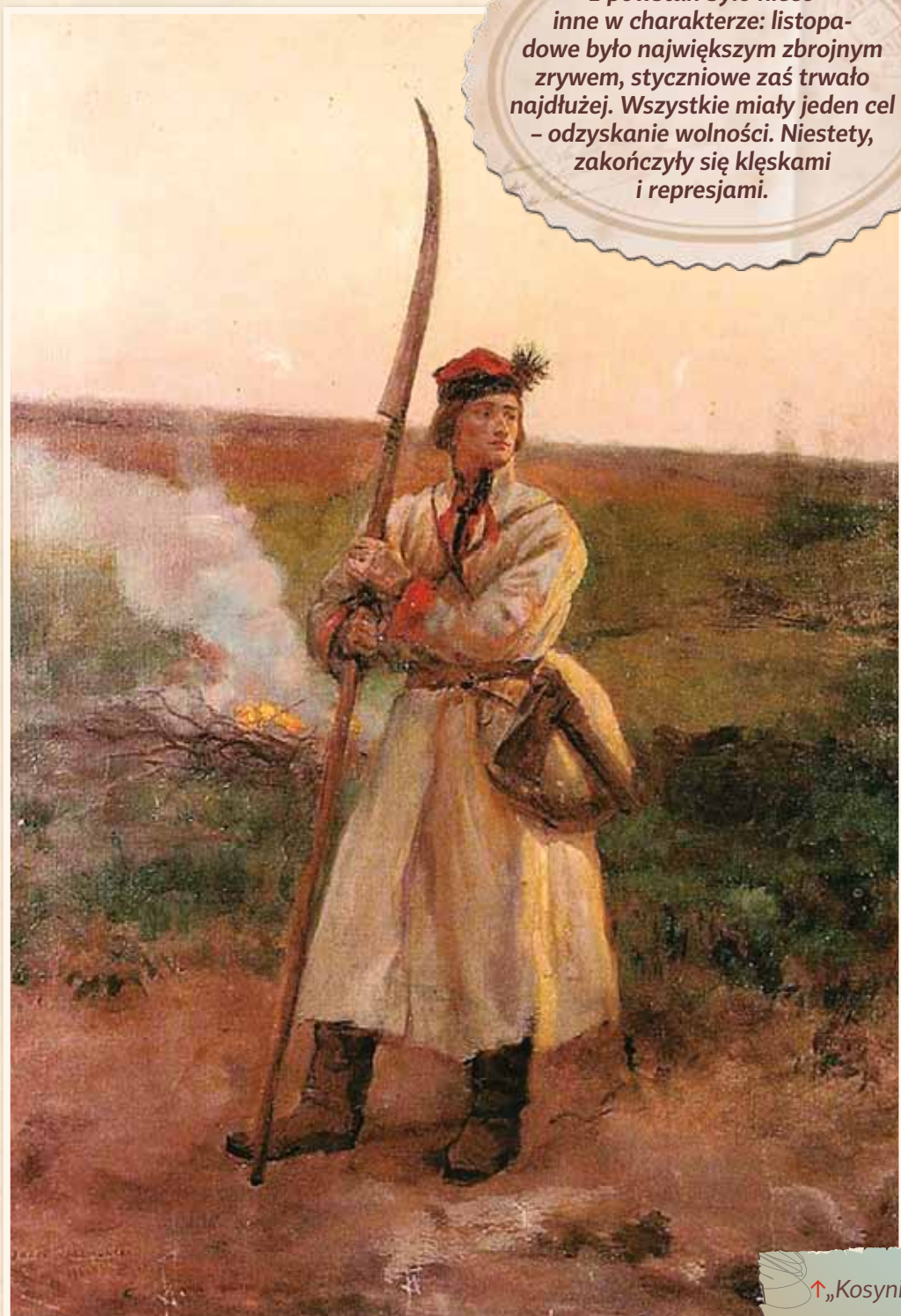
Każde
z powstań było nieco
inne w charakterze: lista-
dowe było największym zbrojnym
zrywem, styczniowe zaś trwało
najdłużej. Wszystkie miały jeden cel
– odzyskanie wolności. Niestety,
zakończyły się klęskami
i represjami.

INSUREKCJA KOŚCIUSZ- KOWSKA – ROK 1794

Okrojone państwo powstałe po dwóch zaborach nie było w stanie funkcjonować. Zaborcy podzielili je tak, że miasta nie miały kontaktów z wsią, a handel był praktycznie niemożliwy. A trzeba było jeszcze utrzymywać rosyjskie wojsko i płacić Prusom. W Krakowie pojawił się **Tadeusz Kościuszko**, który objął dowództwo zbuntowanych Polaków i wezwał do ogólnonarodowego zrywu przeciw Prusom i Rosjanom. Kościuszko pokonał pod Racławicami armię rosyjską (miał do dyspozycji tylko 4 tysiące żołnierzy i 2 tysiące kosynierów). Powstania wybuchły też w Warszawie i w Wilnie. Kościuszko obiecał wolność chłopom za udział w walkach. Nie na wiele się to jednak zdało. Po wzięciu do niewoli Kościuszki pod Maciejowicami powstanie skapitulowało.

↑ „Kosynier”, Józef Chełmoński.

POWSTANIE LISTOPADOWE – 1830-1831

Powstanie listopadowe wybuchło już nie w Rzeczypospolitej, ale w Królestwie Polskim (zwanym też Kongresowym). Królem był car, a w jego imieniu dowódcą wojska polskiego był jego brat, wielki książę Konstanty. Mikołaj Nowosilcow, kolejny Rosjanin, nadzorował rząd Królestwa. Tego było za wiele. Zbuntowane oddziały i społeczeństwo wymusiły na Sejmie usunięcie Mikołaja I z tronu polskiego. Rosjanie odpowiedzieli siłą, ale ich armia została odparta po zwycięstwach pod Wawrem, Dębem Wielkim i Iganiami. Mimo tych sukcesów, na skutek militarnych błędów, zwycięstwo zaczęło prze-

chyłać się na stronę Rosjan. W końcu zajęli Warszawę, a przywódcy powstania przekroczyli granicę Austrii i Prus. Konsekwencją upadku powstania była Wielka Emigracja oraz zaostrzenie walki z polskością.

↑ Gen. Józef Bem, dowódca artylerii podczas powstania listopadowego.

↑ „W drodze na Sybir”, Artur Grottger.

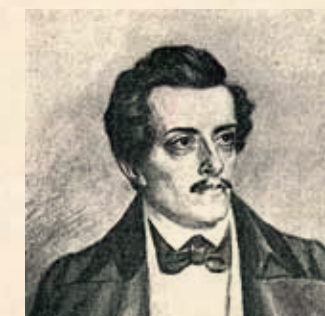
POWSTANIE STYCZNIOWE – 1863-1864

Podjęta w Galicji próba wywołania ogólnokrajowego powstania w 1846 roku zamieniła się w rzeź szlachty. Tymczasem nastroje w Warszawie wciąż były rewolucyjne. Iskrą zapalną okazała się branka do carskiego wojska. W styczniu 1863 roku znowu zaczęła się walka. Podobnie jak w powstaniu listopadowym wzięło w niej udział wielu ochotników z zagranicy. Opinia światowa była po stronie Polski, ale politycy mieli inne zdanie. Powstanie, mimo heroizmu, skazane było na klęskę. Przewaga Rosjan była przygniatająca. Przegrana przyniosła ogromne represje, w tym masowe wywózki ludności na Syberię oraz likwidację resztek autonomii Królestwa Polskiego – Polska zniknęła z mapy świata.

O WOLNOŚCI POEZJĄ

Tęsknota za wolnością w upadającej Rzeczypospolitej była doskonałym tematem dla romantycznych poetów. Dla tych, którzy romantyczną poezję – np. **Adama Mickiewicza**, **Cypriana Kamila Norwida** czy **Juliusza Słowackiego** – rozumieli dosłownie, wiersze były wezwaniem do walki. Dawały moc i krzepiły serca. Jednak kolejne utwory nie przynosiły rozwiązań. Rzeczpospolita stawała się mitycznym tworem, za którym pozostała tylko tęsknota.

↓ Adam Mickiewicz (z lewej) i Juliusz Słowacki.

↓ Żelazowa Wola, miejsce narodzin Fryderyka Chopina.

O WOLNOŚCI MUZYKĄ

Fryderyk Chopin był genialnym pianistą i kompozytorem. Polakom jego muzyka przypominała o umiłowanej ojczyźnie. Kompozytor wydawał się świadomy tego, jaką rolę ma do odegrania. W nutach potrafił zakłócić wszystkie symbole wolnego kraju.

CZY WIESZ, ŻE...

Konspirowanie Polacy opanowali do perfekcji podczas powstania styczniowego. Opracowane schematy działania stały się później podstawą funkcjonowania Armii Krajowej i największego w dziejach świata państwa podziemnego.

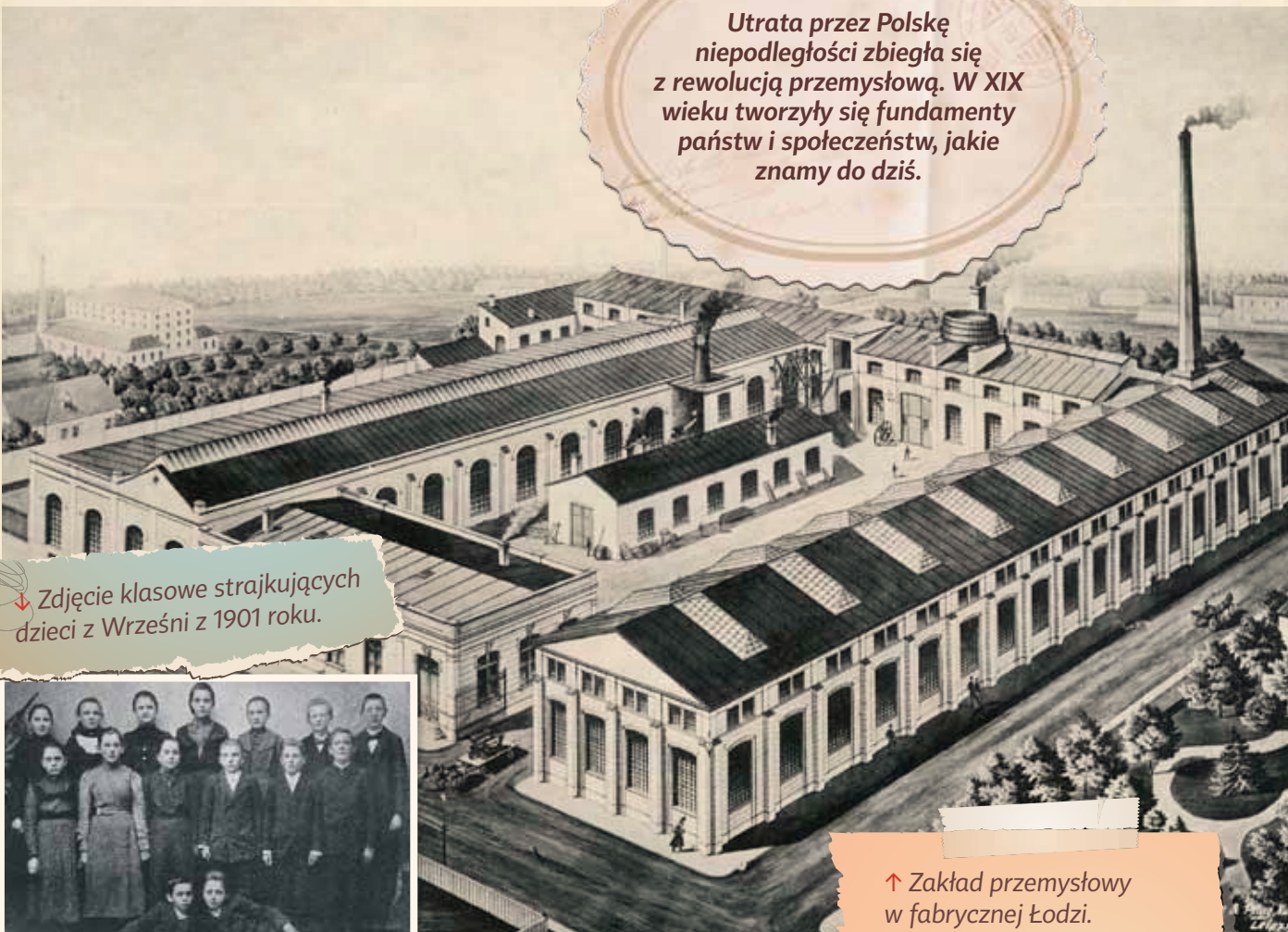
POZYTYWIZM

– organiczna walka o wolność Polski

Nieskuteczna walka powstańcza zmęczyła Polaków. Zamiast ginąć z bronią w rękę, woleli pracą i innymi formami oporu szukać dróg do wolności. Dzięki temu Polska przetrwała na intelektualnej mapie Europy.

II POŁOWA
XIX WIEKU

Utrata przez Polskę
niepodległości zbiegła się
z rewolucją przemysłową. W XIX
wieku tworzyły się fundamenty
państw i społeczeństw, jakie
znamy do dziś.

↓ Zdjęcie klasowe strajkujących
dzieci z Wrześni z 1901 roku.

↑ Zakład przemysłowy
w fabrycznej Łodzi.

KULTURKAMPF – WALKA Z POLSKOŚCIĄ

Po zjednoczeniu Niemiec w 1871 roku **kanclerz Otto von Bismarck** ogłosił walkę z katolicyzmem i regionalizmem. Rzesza miała być jednolita. Polaków to zarządzenie dotknęło najbardziej. W 1874 roku na terenie zaboru pruskiego zakazano posługiwania się polskimi podręcznikami. Postanowiono, że także religia ma

być nauczana po niemiecku, co wywołało fale strajków szkolnych, z których najbardziej znany był protest dzieci w wielkopolskiej Wrześni. Opór skłonił Niemców do drakońskiego (ogromnego) zaostrenia prawa. Reakcją na ostrą politykę Prus było m.in. napisanie „Roty” przez Marię Konopnicką.

PRZEMYSŁ – POZYTYWISTYCZNE BUDOWANIE WOLNOŚCI

Już w epoce powstań nie zapomniano, co może dać Polakom ciemnionym zaborami rozwój gospodarczy. Upadek Polski zbiegł się w czasie z początkami rewolucji przemysłowej. Dzięki działalności takich ludzi, jak Stanisław Staszic czy Ksawery Drucki-Lubecki, w Królestwie Polskim zaczął rozwijać się przemysł. Miało to znaczący wpływ na zmianę struktury polskiego społeczeństwa. Wiejska biedota zaczęła migrować do miejsc, w których powstawały ośrodki przemysłowe. Tak działo się między innymi wówczas gdy przemysł włókienniczy zdecydowano się ulokować we wsi, która dała początek współczesnej Łodzi. Zaczęła tworzyć się nowa grupa społeczna – klasa robotnicza.

PIERWSZE ZWIĄZKI ZAWODOWE

Robotnicy dość szybko zaczęli się zrzeszać w nieformalne struktury, tzw. związki zawodowe. Były to załączki prawdziwych partii politycznych. Na terenie Górnego Śląska powstawały już w latach 70. XIX wieku. Pojawiły się dwa równoległe ruchy socjalistyczne: Ludwika Waryńskiego – dążący do ponadnarodowej rewolucji, oraz Bolesława Limanowskiego, proponujący budowę socjalizmu w powstałej na nowo wolnej Polsce. Ten ostatni

ruch dał początek Polskiej Partii Socjalistycznej, której gazeta „**Robotnik**” stała się niezwykle popularna. Jednym z jej redaktorów był młody Józef Piłsudski.

PRACA ORGANICZNA – O WOLNOŚCI NA CO DZIEŃ

Zwolennikami pracy u podstaw i pracy organicznej byli też literaci. Do największych z nich należał Aleksander Głowacki, pseudonim **Bolesław Prus**. Jego zdaniem miejsce Polski w świecie miały wyznaczać gospodarka, kultura i nauka. Taki patriotyzm miał być konstruktywny i to dzięki niemu wcześniej czy później Polska znów miała być wolna. Idee pozytywistyczne ożywiali w literaturze także Stefan Żeromski czy Maria Konopnicka.

WALKA O WOLNOŚĆ POPRZEC NAUKĘ

Zdawano sobie sprawę, że w szybko zmieniającej się Europie coraz większe znaczenie zyskuje wykształcenie. Powstawały organizacje wspierające rozwój, takie jak założone w Poznaniu Towarzystwo Naukowej Pomocy dla Młodzieży. Pomagało młodym Polakom studiować na renomowanych uczelniach. Głoszono, że każdy może być kowalem swego losu. Romantyczna wizja Rzeczypospolitej ustąpiła miejsca twierdzeniu, że naród należy traktować jak żywy organizm.

↑ Maria Skłodowska-Curie,
podwójna noblistka
– z fizyki i chemii.

POZYTYWISTYCZNE KRZEPLENIE SERC

Jednym z wyznawców pracy u podstaw i pozytywistycznych idei był **Henryk Sienkiewicz**, noblista z 1905 roku. Paradoksalnie to jednak on stworzył dzieła romantyczne w charakterze, które na kolejne lata ukształtowały polskie społeczeństwo. Pisana „ku pokrzepieniu serc” Trylogia miała w sobie wszystkie cechy romantyzmu, przypominała dawny wolny kraj i walkę w jego obronie. Także powieść „Krzyżacy”, zwłaszcza w czasie II wojny światowej, wzniesła iskry romantycznej nadziei.

↑ Henryk Sienkiewicz w czasie pracy.

MICHAŁ DRZYMAŁA – kiedy władze niemieckie wydały zakaz osiedlania się i budowania przez Polaków domów, wprowadził się do cyrkowego wozu, który postawił na własnym polu.

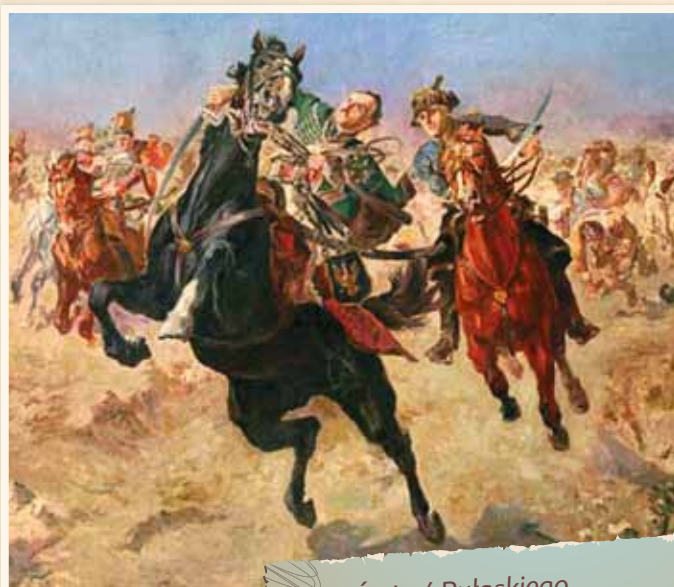
↓ Rekonstrukcja słynnego
wozu Drzymały.

WALKA

XIX WIEK

„za wolność naszą i waszą”

Szukający jakiegokolwiek nadziei na odrodzenie się wolności Polacy brali udział we wszystkich ważniejszych konfliktach zbrojnych, jakie pod koniec XVIII i przez cały XIX wiek zdarzyły się na świecie.

↑ Śmierć Pułaskiego w bitwie pod Savannah.

↑ Polacy w służbie wojennej u Napoleona Bonaparte.

ZA WOLNOŚĆ AMERYKI

Jeszcze zanim **Tadeusz Kościuszko** został naczelnikiem insurekcji w Rzeczypospolitej, zdobył chwałę w Ameryce Północnej. Jako absolwent Szkoły Rycerskiej, sprawny organizator i zdolny architekt fortyfikacji został przez Kongres mianowany generałem brygady. Równie wielkie zasługi oddał Amerykanom **Kazimierz Pułaski**. Ten był konfederata barski, skazany na emigrację, osiadł w Ameryce. W szeregach armii Waszyngtona walczył o niepodległość USA. Nazywany jest ojcem amerykańskiej kawalerii. W czasie wojny secesyjnej po stronie Unii walczyło w Ameryce 4 tysiące Polaków.

ZA WOLNOŚĆ U BOKU NAPOLEONA

Objęcie władzy we Francji na przełomie XVIII i XIX wieku przez **Napoleona Bonaparte** dawało Polakom nadzieję na odzyskanie wolności. U boku Cesarza brali udział we wszystkich bitwach. Emigranci po powstaniu kościuszkowskim stanowili realną siłę jego armii. Liczyli na to, że podboje Bonaparte w końcu doprowadzą do uwolnienia Polski. Napoleon stworzył wprawdzie Księstwo Warszawskie z ziem zagarniętych przez Prusy w II i III rozbiór, ale było mu ono potrzebne tylko do negocjacji z Rosją. Zakończona klęską moskiewską wyprawa z 1812 roku położyła kres marzeniom o polskiej wolności pod napoleońskimi sztandarami.

Zapamiętaj:

Z tamtych czasów pozostała nam pieśń, w której rytm maszerowali legionie oddziału utworzonego w Mediolanie, a dowodzonego przez Jana Henryka Dąbrowskiego. „Jeszcze Polska nie zginęła, kiedy my żyjemy” – tak zaczynały się słowa, które napisał Józef Wybicki. Dziś „Mazurek Dąbrowskiego” jest polskim hymnem narodowym.

↓ Rewolucyjna zawierucha na ulicach Paryża w 1848 roku.

O WOLNOŚĆ NA BARYKADACH PARYŻA

Nikt nie dziwił się, kiedy w 1848 roku tłumy paryżan szły przez miasto, krzycząc: „Niech żyje Polska!”. Polska była stale obecna w myślach rewolucyjnie nastawionych mas. Także sami Polacy mieli przypiętą łatkę „rewolucjonistów”, szukających wszelkich sposobów wywrócenia europejskiego porządku i doprowadzenia do odzyskania wolności. Dwadzieścia lat później, podczas powstania nazywanego Komuna Paryską, w jej końcowej fazie na czele protestu stanął Polak, bohater powstańczy Jarosław Dąbrowski. Inny Polak, Florian Trawiński, zarządzający w tym czasie resortem kultury i sztuki Komuny Paryskiej, ocalał Luwr przed spalaniem i został później jego dyrektorem.

ZA WOLNOŚĆ WSZĘDZIE, GDZIE BYŁO MOŻNA

Niemieccy robotnicy także popierali sprawę polską. Dlatego również w Berlinie znaleźli się nasi rodacy walczący o niepodległość. Podczas Wiosny Ludów tłum uwolnił wszystkich polskich konspiratorów przetrzymywanych w więzieniu Moabit. Polski korpus dowodzony przez wyzwolonego Ludwika Mierosławskiego zabezpieczał najpierw reformy w Wielkopolsce. Potem sam Mierosławski dowodził siłami antyrządowymi na Sycylii, a następnie w Badenii. Polacy brali też udział w powstaniu drezdeńskim. W Rzymie walczył stworzony przez Adama Mickiewicza legion Polski.

ŚWIATOWA KARIERA GENERAŁA JÓZEFA BEMA

Był artylerzystą. Wyemigrował po klęsce powstania listopadowego. Próbował stworzyć polską armię w Belgii. Działal u boku króla Brazylii w Portugalii. Szukał szansy nawet w Egipcie. Podczas Wiosny Ludów 1848 roku był już jednak dowódcą na Węgrzech.

Odnosił spektakularne zwycięstwa, będąc przez pewien czas wodzem całej węgierskiej armii. Aby szukać sposobów na niepodległość, nie cofnął się nawet przed zmianą religii. Przeszedł na islam, by walczyć w armii tureckiej.

CZY WIESZ, ŻE...

Hasło „Za wolność naszą i waszą” pojawiło się pierwszy raz na sztandarach w 1831 roku. Podczas Wiosny Ludów widniało też na chorągwiach oddziału, którym dowodził Józef Bem.

ODZYSKANIE WOLNOŚCI

w 1918 roku

Kiedy w 1914 roku wybuchła I wojna światowa, zaborcy znaleźli się po przeciwnych stronach barykady. Polacy wyczuli swoją wielką szansę i ją wykorzystali – po 123 latach nieobecności Polska wróciła na mapy świata.

1918 ROK

↓ Marszałek Józef Piłsudski z buławą w dłoni, otoczony wiernym wojskiem polskim.

Trudno przecenić rolę Józefa Piłsudskiego w odzyskaniu niepodległości. Miał wielką charyzmę – żołnierze darzyli go ogromnym szacunkiem.

ZA WOLNOŚĆ NA WSZYSTKICH FRONTACH

Zaborcze armie powołały pod broń Polaków mieszkających w granicach Rosji, Austro-Węgier i Rzeszy. I wszystkie jak jeden mąż próbowały jakoś wygrać polską kartę. Polskie tereny przechodziły z rąk do rąk, a Polacy się wykrwawiali. Zginęło ponad 450 tysięcy polskich żołnierzy, 900 tysięcy odniosło

rany. Kiedy władzę nad dawnymi polskimi terenami objęli Niemcy (sprzymierzeni z Austro-Węgrami jako państwa centralne), chcieli stworzyć polską armię, którą mogliby wykorzystać w wojennych działaniach. Wiedzieli jednak, że nie zrobią tego bez pomocy Józefa Piłsudskiego.

PIŁSUDSKI I LEGIONY

W czerwcu 1914 roku **Józef Piłsudski** dysponował kilkunastoma tysiącami ludzi skupionych wokół paramilitarnych klubów Strzelec i Związek Strzelecki. Kiedy wybuchła wojna, podjęli walkę. Austro-Węgry uznały wojsko Piłsudskiego i pozwoliły na utworzenie dwóch polskich legionów. Piłsudski zaznaczał jednak, że nie są to wojska austriacko-węgierskie ani nawet sprzymierzone z państwami centralnymi. Próbowano przekonać Piłsudskiego do zmiany zdania. Ten pozostał jednak nieugięty: w 1917 roku odmówił złożenia przysięgi na wierność cesarzom Niemiec i Austro-Węgier, po czym został uwięziony w twierdzy Magdeburg.

INNE POMYSŁY NA WOLNĄ POLSKĘ

Roman Dmowski miał inne poglądy niż Piłsudski. Był zwolennikiem szukania wolności Polski w oparciu o carską Rosję i posługiwania się przede wszystkim dyplomacją. Nie był zwolennikiem działalności militarnej Piłsudskiego. Nie szukał też szansy na przywrócenie wolności w Austro-Węgrzech, ale kiedy wybuchła wojna, w Paryżu, przy współudziale znanego pianisty Ignacego Paderewskiego, wspólnie zabiegali z powodzeniem o sprawę polską. Udało im się wywalczyć uznanie polskiego rządu i to, że przez Rosję, Francję i Wielką Brytanię (Ententę) Polska traktowana była jako sprzymierzeniec.

↓ Granice Polski po ustaleniu traktatu wersalskiego w odniesieniu do tych sprzed rozbiorów.

11 LISTOPADA – ODZYSKANIE WOLNOŚCI

Dzień przed zawieszeniem broni na froncie zachodnim do Warszawy przybył uwolniony Józef Piłsudski. Ogłosił przejęcie władzy i powstanie odrodzonej Polski. Oddziały niemieckie zostały rozbrojone. Paryż i Londyn nie ufały Piłsudskiemu, ale udało się zawrzeć kompromis. Premierem koalicyjnego rządu został Ignacy Paderewski, a Piłsudski naczelnikiem nowego Państwa. **Polska była wolna!**

CZY WIESZ, ŻE...

W obronę Lwowa przed wojskami ukraińskimi i bolszewickimi w trakcie walk w latach 1918-1920 włączyły się także dzieci. Nazywano je lwowskimi orłętami. Najmłodszy żołnierz miał 9 lat.

OBRONA NIEPODLEGŁOŚCI

Utworzona w wyniku traktatu wersalskiego niepodległa Rzeczpospolita przez pierwsze lata toczyła walki o swoje granice. Jedyne polskie zwycięskie powstanie wybuchło w Wielkopolsce. Na Śląsku, Warmii, Mazurach i Powiślu o przynależności miały zdecydować plebiscyty (wybory) – te na północy skończyły się klęską. W wyniku napiętej sytuacji na Śląsku doszło do starć zbrojnych pomiędzy Ślązakami chcącymi przyłączenia do Polski a tymi, którzy widzieli swą przyszłość w Rzeszy. W ciągu kilku lat wybuchły trzy powstania śląskie, w których wyniku część Śląska została w granicach RP. Jednak najcięższe walki toczono na wschodzie. Polska ofensywa przeciwko bolszewickiej Rosji załamała się i Armia Czerwona wkroczyła na polskie terytorium. Udało się ją zatrzymać dopiero na przedpolach Warszawy dzięki wielkiej zwycięskiej bitwie z 1920 roku, którą dziś określa się „Cudem nad Wisłą.”

BUDOWA WOLNEJ II RZECZYPOSPOLITEJ

Nowe państwo borykało się na początku z olbrzymimi trudnościami. Trzeba było scalać ze sobą ziemie, na których zaborcy prowadzili tak różną od siebie politykę. Powoli się to udawało. Nie brakowało też energii do dalszego rozwoju. Dzięki uzyskaniu dostępu do morza Polska mogła uniezależnić się od Gdańska (który został uznany za wolne miasto – nie należał ani do Polski, ani do Republiki Weimarskiej). Zbudowano port, a potem miasto – Gdynię. Podjęto też działania zmierzające do stworzenia Centralnego Okręgu Przemysłowego. Wprowadzano reformy gospodarcze i ustrojowe.

↑ Epicka wizja Bitwy Warszawskiej 1920 roku. W centrum wydarzeń – ks. Ignacy Skorupka trzymający krzyż.

II WOJNA ŚWIATOWA

– zamach na wolność Polski

Wysunięte przez Adolfa Hitlera żądania przyłączenia Gdańska do III Rzeszy i budowy korytarza przez Pomorze do Królewca były nie do przyjęcia. Polski rząd wiedział, że jakiegokolwiek ustępstwa grożą utratą niedawno przecież odzyskanej wolności. Jedynym wyjściem była odmowa, a w konsekwencji – wojna w obronie ojczyzny.

1939-1945

UTRATA NIEPODLEGŁOŚCI

1 września 1939 roku Niemcy zaatakowały Polskę w wielu miejscach. Szczególnym bohaterstwem odznaczyli się obrońcy Westerplatte i Poczty Polskiej w Gdańsku. 17 września wschodnie tereny Rzeczypospolitej zajęły wojska radzieckie, wypełniając zobowiązania zdradzieckiego układu Ribbentrop-Mołotow, zawartego pomiędzy hitlerowskimi Niemcami a ZSRR. Ostatnia bitwa kampanii wrześniowej w obronie ojczyzny została stoczona już w październiku, pod Kockiem. Rząd Polski ewakuował się przez Rumunię i Węgry najpierw do Francji, a potem do Londynu.

OKUPACJA

Natychmiast po kapitulacji polskich wojsk Niemcy przystąpili do organizowania swoich władz na zajętych terenach. Część wcielono do Rzeszy, a z pozostałych utworzono Generalne Gubernatorstwo ze stolicą w Krakowie. Niemcy rozpoczęli politykę terroru mającą zmusić Polaków do uległości.

↑ Wrzesień 1939 roku. Niemcy napadają na Polskę.

O WOLNOŚĆ W KONSPIRACJI – Tajne komplety

Niemcy ograniczyli edukację polskiej młodzieży do niezbędnego ich zdaniem minimum czteroklasowej szkoły, w której dzieci miały nauczyć się liczyć (najwyżej do 500) i podpisać. Natychmiast zaczęto więc organizować nauczanie w ukryciu. Działały nie tylko szkoły tzw. podstawowe, ale też licea, a nawet uniwersytety. Za udział w nich groziła kara śmierci.

↑ Zajęcia na tajnych kompletach.

ZBROJNIE ZA WOLNOŚĆ

Już jesienią 1939 roku zaczęły się organizować pierwsze załóżki przyszłej armii podziemnej. Przyjęły nazwę Związku Walki Zbrojnej.

W skład ZWZ weszło 150 różnych grup

oporu stworzonych spontanicznie po wrześniowej klęsce. Z tego trzonu powstała Armia Krajowa podległa bezpośrednio rządowi w Londynie.

↑ Opaska Szarych Szeregów.

WALCZĄCY HARCERZE – SZARE SZEREGI

Działanie harcerstwa było zakazane. Już we wrześniu powstała jednak tajna organizacja. Zamiast chorągwi (jak było przed wojną) działały ule. Młodzież podzielono na trzy grupy: zawiszaków, bojowe szkoły i grupy szturmowe. Harcerze wysadzali

pociągi, likwidowali hitlerowskich funkcjonariuszy i donosicieli, odbijali więźniów. Zajmowali się też tzw. małym sabotażem, polegającym na malowaniu wolnościowych hasł na murach. Trudnili się także roznoszeniem tajnej poczty.

PARTYZANCI – WOJNA W LASACH

Po przegranej kampanii wrześniowej część żołnierzy ukryła się w lasach, gdzie szybko zaczęli organizować się w partyzanckie formacje walczące z okupantem. Pierwszym oddziałem partyzanckim był oddział przedwojennego olimpijczyka majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala”. Potem ruch partyzancki się rozwinął. Swoje oddziały partyzanckie miały Armia Krajowa, Bataliony Chłopskie i Gwardia Ludowa (przemianowana później na Armię Ludową).

↑ Biuletyn informujący o rozpoczęciu działań powstańczych w okupowanej Warszawie.

WARTO WIEDZIEĆ

Żegota – tak nazywała się podziemna Rada Pomocy Żydom, utworzona z inicjatywy rządu londyńskiego. Jej celem była pomoc ludziom narodowości żydowskiej, skazanym przez hitlerowców na eksterminację. W Żegocie działali między innymi Irena Sendlerowa oraz Władysław Bartoszewski.

CICHOCIEMNI

Ponad 300 żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych zorganizowanych poza Polską skoczyło na spadochronach do okupowanej ojczyzny. Mieli oni zapewnić łączność między rządem w Londynie a jego przedstawicielami (Delegaturą) w kraju. Najśłynniejszym kurierem, a jednocześnie cichociemnym, był Jan Nowak-Jeziorański.

POWSTANIE WARSZAWSKIE – O WOLNOŚĆ WBREW NADZIEI

Kiedy Armia Czerwona zbliżała się do okupowanej przez hitlerowców Warszawy, dowództwo AK podjęło decyzję o rozpoczęciu walk o Warszawę. Powstanie wybuchło 1 sierpnia 1944 roku i trwało 63 dni. Niezwykle bohaterstwo w większości młodych żołnierzy pozostało bezowocne.

↑ Ruiny Warszawy po II wojnie światowej.

II WOJNA ŚWIATOWA

– drogi ku wolności

Po upadku Polski części polskich żołnierzy i polityków udało się przedostać do Francji, by tam prowadzić walkę o polską niepodległość.

Po upadku Francji rząd i wojsko przeniosły się do Londynu. Polacy przez całą wojnę walczyli na wszystkich frontach, w imię wolności Polski i całego świata.

RZĄD LONDŃSKI – POLITYCZNA OFENSywa O WOLNOŚĆ

Stąd kierowano polityką nie tylko międzynarodową, ale dzięki przedstawicielstwu w okupowanej Polsce – także wewnętrzną kraju. Wszystkie działania były nastawione na odzyskanie wolności i jak najlepsze przygotowanie podwalin pod działania powojenne.

↓ Bitwa o Anglię.

ZA WOLNOŚĆ NA MORZACH I OCEANACH

We wrześniu 1939 roku polskie niszczyciele w ramach operacji „Peking” przepłynęły do Wielkiej Brytanii. Dowództwo uznało, że tam będą bardziej przydatne. Do Anglii z Bałtyku przedarł się też (bez map i uzbrojenia) najnowocześniejszy polski

okręt podwodny „Orzeł”. Jeden z polskich okrętów „Piorun” brał udział w tropieniu największego wówczas okrętu świata, niemieckiego pancernika „Bismarck”. Dzielną walką wstawiły się także polskie niszczyciele w trakcie walk o norweski Narvik.

MORD KATYŃSKI

Po 17 września do sowieckiej niewoli trafiło kilkanaście tysięcy polskich żołnierzy, pograniczników, policjantów i urzędników. W ich woli walki i niezłomności Stalin widział olbrzymie zagrożenie. Wiosną 1940 roku wydano decyzję o ich zamordowaniu, a następnie ciała umieszczono w zbiorowych mogiłach m.in. w katyńskim lesie.

↑ Krzyż na cmentarzu w Katyniu.

1939-1945

↑ Generał Władysław Anders.

MARSZ KU WOLNOŚCI – ARMIA ANDERSA

Po ataku III Rzeszy na ZSRR w czerwcu 1941 roku pojawiła się szansa na stworzenie polskiej armii na wschodzie. Miała się ona oprzeć na ocalałych oficerach internowanych we wrześniu 1939 roku. Okazało się jednak, że nie można ich odnaleźć. Armia (od nazwiska dowódcy nazywana Armią Andersa) była formowana

z ochotników zwalnianych z obozów na podstawie amnestii. Opuściła ZSRR w 1942 roku i jako 2. Korpus Polski, przedostawszy się przez Bliski Wschód i Afrykę Północną do Italii, wzięła udział w walkach na froncie włoskim, zdobywając między innymi Monte Cassino i otwierając drogę aliantom do Rzymu.

WARTO WIEDZIEĆ

Polskie tajne służby były uważane za najlepsze w całym obozie alianckim. Do największych sukcesów wywiadu należało rozpracowanie kodu maszyny szyfrującej Enigma, używanej przez hitlerowców. Dzięki pracy polskich kryptologów wywiad brytyjski znał plany wielu hitlerowskich działań. Polscy szpiedzy dostarczyli także plany niemieckiej rakiety V2 oraz informacje o miejscach produkcji rakiet V1 i V2.

WŁADYSŁAW ANDERS zmarł w 1970 roku w Londynie. Pochowany jest jednak wśród swoich żołnierzy na cmentarzu na Monte Cassino.

↓ Generał Stanisław Maczek.

KOŚCIUSZKOWCY – ZA WOLNOŚĆ U BOKU ARMII CZERWONEJ

Nie wszyscy Polacy przetrzymywani w ZSRR poszli z generałem Andersem. Z tych, którzy zostali, komuniści postanowili utworzyć własną armię, która miała wkroczyć do Polski z Armią Czerwoną. Tak powstała 1. Dywizja Piechoty im. Tadeusza Kościuszki. Kościuszkowcami, którzy w większości chcieli po prostu walczyć o wolność, a nie propagować światowy komunizm, dowodził generał Zygmunt Berling. Przez wiele lat dzień 12 października, w którym dywizja weszła do walki (1943 rok, pod Lenino), obchodzony był jako Dzień Ludowego Wojska Polskiego.

CZARNA KAWALERIA

Jedną z najbardziej znanych polskich jednostek walczących na zachodzie była dywizja pancerna generała **Stanisława Maczka**. Swój bojowy szlak zaczęła we wrześniu 1939 roku na Podhalu, potem polscy czołgiści walczyli w obronie Francji i zostali ewakuowani na Wyspy Brytyjskie. Po desancie aliantów w Normandii znów

wrócili na kontynent. Walkę zakończyli w niemieckim Wilhelmshaven.

ZDOBYCIE BERLINA, ALE CZY ODZYSKANIE WOLNOŚCI?

Część żołnierzy walczących na froncie wschodnim dostała możliwość wzięcia udziału w szturmie Berlina, ostatnim etapie wojny. Polacy walczyli w okolicach berlińskiej

politechniki, stacji kolejki Tiergarten i ogrodu zoologicznego. Polska flaga została zatknięta nawet na kolumnie Zwycięstwa – Siegessäule (symbolu militarnej potęgi Prus).

CZY WIESZ, ŻE...

Naczelnny wódz i premier generał Władysław Sikorski zginął w tajemniczych okolicznościach 4 lipca 1943 roku w katastrofie samolotowej. Do dziś trwają spory o to, czy Sikorski zginął, czy został zamordowany.

WALKA O WOLNOŚĆ

w czasach komunizmu

Na mocy postanowień konferencji w Teheranie, Jałcie, a następnie w Poczdamie Polska znalazła się w orbicie wpływów Związku Radzieckiego, co w praktyce oznaczało utratę wolności. O wszystkim decydowano w totalitarnej Moskwie, a powstała po wojnie Polska Rzeczpospolita Ludowa nie była państwem suwerennym. Z tą rzeczywistością Polacy nigdy się nie pogodzili i walczyli o suwerenność.

1945-1980

ZA WOLNOŚĆ W POZNANIU 1956

W czerwcu 1956 roku poznańscy robotnicy postanowili zaprotestować przeciwko totalitarnej władzy. Bezpośrednim powodem były wprowadzone nieporozumienia płacowe, ale wystąpienie miało charakter polityczny. Na ulicach pojawiło się wojsko, które krwawo (57 ofiar śmiertelnych) stłumiło robotnicze wystąpienia.

↑ Demonstracje mieszkańców Poznania w czerwcu 1956 roku.

ŻOŁNIERZE WYKŁĘCI

Mimo końca wojny nie wszyscy złożyli broń, uważając, że okupację niemiecką zastąpiła radziecka. Pojawili się żołnierze podziemia niepodległościowego, najczęściej skupieni wokół organizacji Wolność i Niepodległość.

Walczyli z milicją obywatelską i organizowali zamachy na członków partii, licząc na odzyskanie przez Polskę niepodległości. Walczyły z nimi oddziały Ludowego Wojska Polskiego i Urząd Bezpieczeństwa.

MARZEC 1968 – STUDENCI O WOLNOŚCI

Studenckie demonstracje zorganizowane po zdjęciu ze sceny niepodległościowych w charakterze „Dziadów” w reżyserii Kazimierza Dejmka były iskrą, która rozpałała kolejny konflikt. Demonstracje po raz kolej-

ny zostały stłumione siłą. Władza ludowa rozpoczęła brutalną akcję propagandową przeciwko studentom i obywatelom polskim pochodzenia żydowskiego – wielu z nich zostało zmuszonych do emigracji.

GRUDNIOWA MASAKRA 1970

Zapowiedziane przez władze na kilka dni przed świętami Bożego Narodzenia podwyżki cen artykułów spożywczych doprowadziły do robotniczych protestów na Wybrzeżu. Stoczniovcy w Trójmieście i Szczecinie oraz robotnicy w Elblągu wyszli na ulice. Władze wyprowadziły czołgi. W rozruchach, podczas których płonęły partyjne komitety, zginęło 41 osób, a ponad tysiąc zostało rannych.

↓ Wiece przed Biblioteką UW w marcu 1968 roku.

↓ Radom, czerwiec 1976 roku.

O WOLNOŚĆ NA MAZOWSZU – CZERWIEC 1976

Kolejna podwyżka cen i kolejne protesty robotników. Do wystąpień dochodzi w Radomiu, Ursusie i Płocku. Po raz kolejny strajki są łamane siłą. Aresztowania i zwolnienia z pracy uczestników strajków i wręczanie im „wilczych biletów” (nie pozwalających na znalezienie pracy) budziły protesty środowisk opozycyjnych aktywnych po 1968 roku.

Cytat:

„Nie lękajcie się” – tak brzmiało pierwsze przesłanie, jakie wiernym przekazał nowy papież Jan Paweł II. Papież postanowił być w przypadku polskiej opozycji „głosem niemogących mówić lub niesłyszanych”.

OPOZYCJA PODNOSI GŁOWĘ

Władze ukrywały rzeczywistą sytuację gospodarczą kraju i los represjonowanych osób. Społeczeństwo szukało wiedzy w polskojęzycznych audycjach nadawanych z zagranicy. Najpopularniejsze, mimo że władze starały się zakłócać sygnał, były radia Wolna Europa i Głos Ameryki. Rozgłoszenie wspierały działalność powstałych po wydarzeniach Czerwca 1976 Komitetu Obrony Robotników (zapewniał pomoc prawną oraz materialną zwalnianym i aresztowanym), Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela, a także Wolnych Związków Zawodowych.

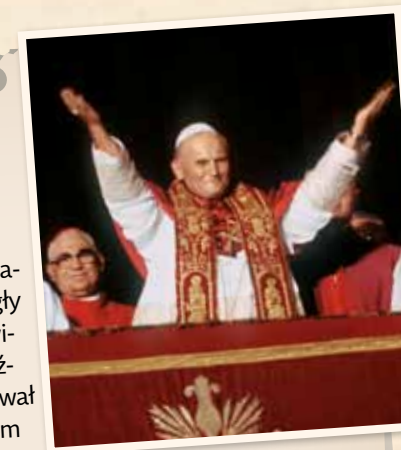
↑ Prymas Stefan Wyszyński.

KOŚCIÓŁ W SŁUŻBIE WOLNOŚCI

Kościół katolicki stanowił od samego początku problem dla władz państwa. Ciężko doświadczony podczas wojny, po 1945 roku dalej był gnębiony. Ostro sprzeciwiał się temu metropolita krakowski kardynał Adam Sapieha. Kumulacją konfliktu z Kościołem było aresztowanie **prymasa Stefana Wyszyńskiego**. Kościół pełnił podobną funkcję jak w czasie okupacji – zapewniał opiekę, dawał poczucie bezpieczeństwa i wzmacniał patriotyczne postawy. Władzom nigdy nie udało się osłabić jego roli.

„NIECH ZSTĄPI DUCH TWÓJ”

W październiku 1978 roku na papieża został wybrany kardynał **Karol Wojtyła**. Przerazenie władz w Warszawie było ogromne. Nie mogły się jednak nie zgodzić na wizytę **Jana Pawła II** w ojczyźnie. Papież przyjechał i porwał tłumy. Na spotkaniach z nim ludzie poczuli, że stanowią realną siłę. „Niech zstąpi Duch Twój i odnowi oblicze ziemi, tej ziemi” – powiedział podczas homilii na placu

Zwycięstwa (dziś Piłsudskiego) w Warszawie. Rok później powstała Solidarność.

SOLIDARNOŚĆ

– nowa nadzieja na wolność

Chyba nawet sam papież Jan Paweł II nie przypuszczał, że jego wezwanie do niełękania się i odnowienia oblicza polskiej ziemi tak szybko zostanie wysłuchane. Latem 1980 roku natchnieni przez papieża robotnicy rozpoczęli strajk, który odmienił historię Europy.

1980 ROK

↓ → Strajk w Stoczni Gdańskiej w sierpniu 1980 roku.

ZACZYNA GDAŃSK

Najpierw był strajk w obronie zwolnionej za działalność w Wolnych Związkach Zawodowych Anny Walentynowicz. Sytuacja szybko jednak się zmieniła. Do gdańskiej stoczni im. Lenina powrócił wyrzucony

z niej wcześniej elektryk Lech Wałęsa. Postanowiono zamknąć bramy stoczni i uniknąć ewentualnej konfrontacji z milicją bądź wojskiem. Zażądano rozmów z władzami.

SIERPIEŃ NADZIEI

Za przykładem kierowanej przez Lecha Wałęsę akcji w Gdańsku poszli inni. Strajk podjęto w pozostałych zakładach Trójmiasta. Stanęły też zakłady w Szczecinie. Do Gdańska dotarli opozycjoniści

z Warszawy, którzy zaczęli doradzać komitetowi strajkowemu, a potem też rządowa delegacja. Rozpoczęły się negocjacje nad spisaniem w 21 punktach postulatami.

KARNAWAŁ SOLIDARNOŚCI, KARNAWAŁ WOLNOŚCI

Po podpisaniu Porozumień Sierpniowych (30 sierpnia w Szczecinie i dzień później w Gdańsku) wybuchła ogólnonarodowa euforia. Mimo problemów piętrzonych przez władze udało się zarejestrować Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”. Rozpoczęto egzekwowanie realizacji porozumień. Przychodziło to z trudem, bo władza wciąż szukała sposobu na oszukanie robotników. Tymczasem Solidarność nie była już tylko związkiem zawodowym – stała się wielkim ruchem społecznym, w którego aktywność włączyło się 10 milionów ludzi. Ruchem oporu wobec zniewolenia i fałszu.

KSIĄDZ JERZY POPIEŁUSZKO – kapelan Solidarności zamordowany w 1984 roku przez funkcjonariuszy SB. Jego pogrzeb stał się wielką patriotyczną manifestacją, zgromadził tłumy pragnących wolności Polaków. Ksiądz został beatyfikowany w maju 2010 roku.

LECH WAŁĘSA – CZŁOWIEK WOLNOŚCI

To, jaki charakter miał strajk w Gdańsku, oraz to, że zakończył się sukcesem, było niewątpliwą zasługą **Lecha Wałęsy**. Doświadczony strajkami w 1970 roku przywódca robotniczy zdawał sobie sprawę, że tylko jedność robotników przy wsparciu inteligencji może doprowadzić do sukcesu. Do stoczni przybył Tadeusz Mazowiecki i założył wspierającą Wałęsę Komisję

Ekspertów, w której skład weszli także m.in. Bronisław Geremek i Jadwiga Staniszkis. Wałęsa twardo negocjował z szefem komisji rządowej Mieczysławem Jagielskim. Do historii przeszedł moment, kiedy Wałęsa olbrzymim długopisem podpisywał treść porozumień.

→ Lech Wałęsa triumfuje po podpisaniu porozumień.

STAN WOJENNY – ZAMACH NA WOLNOŚĆ

W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 roku przeprowadzono operację, jakiej nie udało się zrealizować żadnemu z zaborców lub okupantów. W ciągu kilku godzin w całym kraju aresztowano tysiące ludzi, w tym niemal całe kierownictwo Solidarności. Generał Wojciech Jaruzelski w porannym przemówieniu oznajmił, że wprowadzono stan wojenny, aby zaprowadzić w kraju „porządek”. Nie działały telefony. Poza miejsce zamieszkania nie można było wyjechać bez przepustki, na ulicach pojawili się żołnierze. Obowiązywała godzina milicyjna.

↓ Gen. Jaruzelski ogłasza wprowadzenie stanu wojennego.

INTERNOWANIA

Milicja i wojsko zaczęły przewozić tysiące aresztowanych do miejsc odosobnienia jeszcze w nocy. Przygotowano więzienia, areszty i tzw. ośrodki odosobnienia. Jednym z nich był Arłamów, rządowy ośrodek położony w Bieszczadach. W tym

silnie strzeżonym ośrodku, pozbawiony kontaktu ze światem był przetrzymywany Lech Wałęsa. Władza w tym czasie usiłowała ośmieszyć przewodniczącego NSZZ „Solidarność”, publikując fałszywe materiały na jego temat.

PACYFIKACJA KOPALNI WUJEK

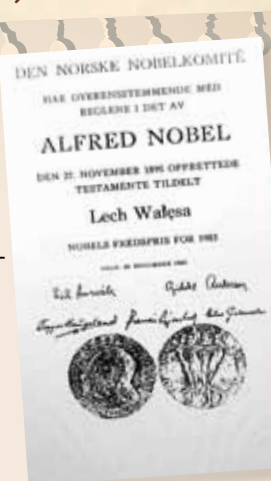
Stan wojenny zaskoczył robotników. Wprawdzie 14 grudnia wybuchły strajki w wielu zakładach w kraju, ale szybko zostały spacyfikowane. Do dramatycznych wydarzeń doszło w kopalni Wujek. Tam wojsko, aby zakończyć strajk, użyło broni. Zginęło 9 górników.

Zapamiętaj:

Strajkującym w stoczni przyświecała myśl „samoograniczającej się rewolucji”. Nie chciano dopuścić do niebezpiecznych, destrukcyjnych incydentów, które mogłyby być wykorzystane przez władzę ludową jako pretekst przeciwko nim. Z inicjatywy Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego władze Gdańska wprowadziły więc zakaz sprzedaży alkoholu, a w powszechnej świadomości pobrzmiewały słowa Jacka Kuronia: „**Nie palcie komitetów, zakładajcie swoje**”.

POKOJOWY NOBEL DLA WAŁĘSY

„Działania Lecha Wałęsy charakteryzowały się determinacją w dążeniu do rozwiązania problemów jego kraju poprzez negocjacje i współpracę, bez uciekania się do przemocy” – oto fragment uzasadnienia przyznania w 1983 roku Lechowi Wałęsie Pokojowej Nagrody Nobla. Nie była to decyzja niespodziewana, dla demokratycznego świata była kolejną (po Literackiej Nagrodzie Nobla dla Czesława Miłosza z 1980 roku) możliwością podkreślenia roli, jaką odgrywała walka

Polaków o samostanowienie. Lech Wałęsa nie mógł odebrać nagrody osobiście. Nie pozwolono mu wyjechać z kraju, a władze PRL... zaprezentowały przeciwko przyznaniu Nobla Wałęsie.

JESIEŃ LUDÓW

1989 ROK

1989 roku

Po zniesieniu stanu wojennego w 1983 roku Polska popadła w marazm. Choć działała podziemna Solidarność, to władza zdawała się być zwycięzcą. Tymczasem zmieniała się sytuacja międzynarodowa. Władzę w ZSRR objął Michaił Gorbaczow i ogłosił pieriestrojkę. Światowy komunizm jakby dostawał zadyszki. I wtedy Polacy wzięli wolność w swoje ręce, zmieniając oblicze świata!

↓ Obrady Okrągłego Stołu.

NARODZINY NADZIEI W 1988 ROKU

Po latach marazmu i w pogłębiającym się kryzysie zaczęła budzić się Solidarność. Wnioski o rejestrację kolejnych komisji zakładowych wywoływały protesty władz. Wiosną i latem robotnicy podjęli strajki. Głównym postulatem była ponowna legalizacja Solidarności. 16 sierpnia podczas spotkania ministra spraw wewnętrznych Czesława Kiszczaka i Lecha Wałęsy pojawiła się idea rozmów między stronami przy „okrągłym stole”, a kilka miesięcy później w telewizji wyemitowano słynną debatę pomiędzy Wałęsą a Alfredem Miodowiczem, przywódcą OPZZ.

ROZMOWY O WOLNOŚCI PRZY OKRĄGŁYM STOLE

Zanim rozpoczęły się obrady (luty 1989 roku), potrzebne były podstawowe ustalenia. Te czyniono w ośrodku MSW w Magdalence. Bezpośrednio po nich przystąpiono do rozmów. W ich trakcie ustalono między innymi: powrót Senatu i urzędu prezydenta, częściowo wolne wybory, dostęp opozycji do mediów. Komuniści zgodzili się na częściowe pokojowe oddanie władzy. W obradach uczestniczyli politycy, którzy do dziś są obecni na scenie politycznej. Obrady Okrągłego Stołu były uważnie obserwowane w innych krajach socjalistycznych.

CZĘŚCIOWO WOLNE WYBORY 1989 ROKU

Uzgodnione przy Okrągłym Stole i wyznaczone na czerwiec 1989 roku wybory były tylko częściowo wolne, ale i tak fakt ten był sukcesem niebywałym. Władza zgodziła się na oddanie 35 procent miejsc w Sejmie, 65 rezerwując dla siebie. Jedynie wybory do Senatu były wolne. Wybory zakończyły się zdecydowanym zwycięstwem Solidarności. Uniemożliwiło to stronie partyjnej utworzenie rządu. W kraju zapanowała euforia – komunizm zachwiał się w posadach.

→ Tadeusz Mazowiecki premierem Polski!

RZĄD TADEUSZA MAZOWIECKIEGO

Jednak to nie Geremek został premierem. Do akcji włączył się Lech Wałęsa, zawierając koalicję ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym i Stronnictwem Demokratycznym, dotychczas współdziałającym z PZPR. Tzw. układ Malinowski-Józwiak-Wałęsa (od nazwisk przywódców stronnictw) pozwolił na utworzenie szerokiej koalicji i na zaprzysiężenie gabinetu pod wodzą pierwszego niekomunistycznego premiera Tadeusza Mazowieckiego. Weszło do niego kilku przedstawicieli PZPR. Gabinet Mazowieckiego rozpoczął gruntowną reformę kraju bankruta. Odpowiedzialny za wprowadzenie wolnego rynku Leszek Balcerowicz dokonał niebywałej zmiany. Kraj zaczął się rozwijać.

„WASZ PREZYDENT – NASZ PREMIER”

To jednak nie był koniec zmian. Trzeba było sformować rząd, do obsadzenia pozostał też urząd prezydenta (PZPR chciała, by był to generał Wojciech Jaruzelski). Miesiąc po wyborach w „Gazecie Wyborczej” (pierwszym wolnym, opozycyjnym dzienniku) ukazał się tekst zatytułowany „Wasz prezydent – nasz premier”. Wpisywał się on w powstające przekonanie, że wyjściem z nieco patowej sytuacji będzie kompromis, wspomniany w tytule.

↓ Zaprzysiężenie w Sejmie prezydenta Lecha Wałęsy.

LECH WAŁĘSA PREZYDENTEM WOLNEJ POLSKI!

Pierwsze rzeczywiście wolne wybory odbyły się w Polsce w 1990 roku. Naród miał w nich wybrać prezydenta. Spośród 6 kandydatów najwięcej głosów w I turze uzyskał Lech Wałęsa. Przegrał Tadeusz Mazowiecki, który dał się wyprzedzić tajemniczemu przybyszowi

z Peru Stanisławowi „Stanowi” Tymińskiemu. W II turze zwycięstwo lidera przemian politycznych w Polsce nie podlegało dyskusji. Lech Wałęsa został pierwszym w historii prezydentem wybranym w głosowaniu powszechnym.

Zapamiętaj:

17 września 1993 roku pożegnano ostatnich radzieckich żołnierzy stacjonujących w Polsce od II wojny światowej. Był to dyplomatyczny sukces Lecha Wałęsy. Doszło do tego po rozmowach z prezydentem Rosji Borysem Jelcynem.

PRZEKAZANIE WŁADZY PRZEZ LONDYN

Po zaprzysiężeniu Lecha Wałęsy na urząd prezydenta miała miejsce jeszcze jedna symboliczna uroczystość. Prezydent RP na uchodźstwie Ryszard Kaczorowski przekazał Lechowi Wałęsie insygnia władzy prezydenckiej, które w 1939 roku opuściły kraj z prezydentem Ignacym Mo-

ścickim. Tym samym działający nieprzerwanie od II wojny światowej emigracyjny rząd potwierdzał, że Polska stała się wolnym krajem.

POLSKA DAJE WOLNOŚĆ EUROPIE

Przemiany w Polsce wyzwoliły ruchy wolnościowe w innych państwach bloku komunistycznego. Czechy, Węgry, Rumunia zaczęły odzyskiwać niezawisłość. W 1989 roku runął mur berliński, a rok później doszło do zjednoczenia Niemiec. Chwilę potem rozpadł się ZSRR. A wszystko zaczęło

się w Polsce... Nieprzypadkowo podczas uroczystości 20. rocznicy obalenia muru pierwszy symboliczny kamień w dominie symbolizującym tenże mur przewrócił Lech Wałęsa.

WOLNOŚĆ DZIŚ

OD 1989 ROKU

Polska była liderem przemian w bloku komunistycznym. Dwadzieścia lat, które minęły od upadku komunizmu, diametralnie zmieniło nie tylko nasz kraj, ale cały świat. Pytanie, jakie teraz sobie zadajemy, jest inne niż naszych pradziadków: nie jak odzyskać wolność, ale jak o nią dbać.

WOLNY RYNEK, WOLNA GOSPODARKA

Początki wolnego rynku były w Polsce skomplikowane. Niewydolna socjalistyczna gospodarka była doprowadzona na skraj przepaści. Reformy rządu Mazowieckiego i ministra finansów **Leszka Balcerowicza** wprowadzające rynkowe zasady były szokiem. Okazało się jednak, że profesor ekonomista miał rację. Gospodarka odzyskała wigor i sytuacja stopniowo zaczęła się poprawiać.

↑ Polacy są bardzo przedsiębiorczym narodem.

WOLNA POLSKA W UE

Przystąpienie do Unii Europejskiej było marzeniem wielu Polaków. Było dla nich symbolem powrotu Polski do Europy, do należnego jej miejsca. Zanim to jednak nastąpiło, trzeba było spełnić mnóstwo warunków. Samo odzyskanie wolności i wprowadzenie zasad demokracji parlamentarnej nie wystarczyły. Wniosek o przyjęcie Polska złożyła w 1994 roku, za prezydentury Lecha Wałęsy. Finał nastąpił dekadę później. 1 maja 2004 roku Polska została członkiem zjednoczonej Europy.

↑ Jednym z obowiązków i przywilejów we współczesnej wolnej Polsce jest udział w wyborach.

EUROPA BEZ GRANIC

Kiedy Polska została przyjęta do Unii Europejskiej, kwestią czasu było to, kiedy także jej obywatele zaczną obowiązywać przepisy dotyczące Wspólnoty – otwarte rynki pracy w państwach członkowskich i możliwość swobodnego podróżowania. Zachodnie rynki pracy otwierały się stopniowo. Najszybciej zrobili to Brytyjczycy. Z kolei wejście do układu Schengen

(pozwalającego na zniesienie posterunków na granicach wewnętrznych Unii) wymagało przede wszystkim uszczelnienia granic na wschodzie. Udało się i Polacy są już pełnoprawnymi obywatelami Wspólnoty Europejskiej.

↑ Symboliczne otwarcie granic – Polska w strefie Schengen!

Cytat:

Jan Paweł II podczas pielgrzymki do Polski w 1999 roku rozwinął słynne hasło opozycji antykomunistycznej „**Nie ma wolności bez Solidarności**”, dodając „**Nie ma solidarności bez miłości**”.

WOLNOŚĆ SŁOWA

Jedną z ważnych swobód odzyskanych po 1989 roku była wolność słowa. Wcześniej Polacy byli skazani na rządowe środki masowego przekazu. Od 1989 roku to się całkowicie zmieniło. Każdy może powiedzieć i napisać, co myśli, bez obawy o swoje życie. Powstały nowe, wolne media, w tym gazety, radio, telewizje, media wirtualne.

→ Co roku w Warszawie odbywa się Parada Schumana.

↑ Janina Ochojska z Polskiej Akcji Humanitarnej.

WOLNA POLSKA W NATO

Szybciej niż negocjacje z Unią Europejską przebiegały negocjacje z Sojuszem Północnoatlantyckim. NATO do końca lat 80. XX wieku było głównym rywalem Układu Warszawskiego (militarnego sojuszu państw socjalistycznych), tymczasem już w 1999 roku Polska stała się wojskowym

partnerem takich państw jak USA, Francja czy Niemcy. Tak szybkie przyjęcie z pewnością zawdzięczamy Amerykanom, którzy od momentu przemian widzieli w Polsce sojusznika, którym Polska rzeczywiście się stała. Zaangażowanie w misjach m.in. w Iraku i Afganistanie jest tego najlepszym dowodem.

CZY WIESZ, ŻE...

Wolność znaczy odpowiedzialność. Polacy dobrze o tym wiedzą. Angażują się w akcje charytatywne, mające na celu pomoc słabszym (WOŚP, Polska Akcja Humanitarna, Caritas). Starają się nieść pomoc krajom, w których brak jest wolności, pomagając w sposób dyplomatyczny (Białoruś) bądź też biorąc udział w międzynarodowych misjach wojskowych i pomocowych (Irak, Czad, Afganistan, Somalia).

FUNDACJA „INSTYTUT LECHA WAŁĘSY”

Fundacja jest apolityczną organizacją pozarządową typu non-profit ufundowaną przez Prezydenta Lecha Wałęsę w grudniu 1995 roku, po zakończeniu sprawowania przez niego urzędu Prezydenta RP. Jest pierwszą fundacją prezydencką w Polsce.

W ramach swojej działalności kształtuje pozytywny obraz Polski i Polaków w kraju i za granicą, działa na rzecz ochrony dziedzictwa narodowego, tradycji niepodległościowej i solidarnościowej oraz na rzecz edukacji młodych pokoleń.

W oparciu o wartości, które legły u podstaw polskiego ruchu społecznego „Solidarność”, Fundacja wspiera tych, którzy walczą o lepsze jutro, stąd jej działalność skupia się również na przeciwdziałaniu łamaniu praw człowieka i wspieraniu procesów demokratyzacji społeczeństw oraz promocji dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego.

Tekst: Michał Elmerych

Zdjęcia: East News/Akg-Images, East News/Wojtek Łaski, East News/Digital, East News/Roger Viollet, East News/Harlingue-Violet, East News/Sipa Press, East News/Laski Diffusion, Agencja SE /East News, East News/Archiwum Solidarności, Danuta B. Łomaczewska/East News, East News, Piotr Wygoda/East News, Leszek Łożyński/Reporter, Maciej Macierzyński/Reporter, Michał Szłaga/Reporter, Mirek Stępnik/Reporter, Jacek Wajszczak/Reporter, Łukasz Miechowicz/Reporter, Tomasz Wierzejski/Fotonova, East News /Leemage, Wojciech Stróżyk/Reporter, Marek Hanyżewski/Reporter, Wiesław M. Zieliński/East News, Marek Bazak/Eastnews, Karol Szczeciński/East News, Muzeum Literatury/East News, Bartosz Krupa /East, Jan Kucharzyk/East News, Muzeum Niepodległości/East News, Adrian Gładecki/Reporter, Archiwum Zajdler/East News, East News /Włodzimierz Echeński oraz Shutterstock, Wikimedia Commons

Projekt makiety i skład: Anna Myśluk

Konsultacja metodyczna i historyczna: Barbara Czepik

Redaktor prowadzący: Piotr Wierzbowski

Korekta: Małgorzata Ruszkowska

ISBN 978-83-7781-001-9

Copyright © Fundacja „Instytut Lecha Wałęsy”, Warszawa 2011

Publikacja przygotowana przy współpracy z Fundacją „Kocham Polskę” oraz Grupą Wydawniczą BOOKMARK SA